

DİN, İNANÇ ve RİTÜEL

Ekrem Sarıkçıoğlu'na Armağan

Editörler

Mahmut AYDIN & Şinasi GÜNDÜZ

Din, İnanç ve Ritüel:
Ekrem Sarıkçıoğlu'na Armağan /
Mahmut Aydın, Şinasi Gündüz (ed)

© MilelNihal Yayınları
İstanbul 2022

Birinci Baskı
MilelNihal 2022

Genel Yayın Yönetmeni
Hakan Olgun

Sayfa ve Kapak Tasarımı
Bilal Patacı

ISBN
978-605-72856-0-7

Aralık 2022

Baskı ve Cilt

Step Ajans Reklamcılık, Matbaacılık Tan.
ve Org. Ltd. Őti. Göztepe Mah. Bosna
Cad. No: 11 Bağcılar/İstanbul 0212 446
88 46
Matbaa Sertifika No: 45522

MilelNihal Yayınları
Akşemseddin Mahallesi M. Sarper Alus
Sokak No: 4/6 Fatih İstanbul.
0212 533 97 31

MilelNihal Yayınları HİKAV Yayın
Kültür Araştırma ve Eğitim Hizmetleri
A.Ő.'ne aittir.
Yayınevi Sertifika No: 40767



YAYINLARI

DİN, İNANÇ ve RİTÜEL

Ekrem Sarıkçıoğlu'na Armağan

Editörler

Mahmut AYDIN & Şinasi GÜNDÜZ



İstanbul 2022

MAHMUT AYDIN

1990 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1991 yılında OMÜ İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Dinler Tarihi Anabilim dalında araştırma görevlisi kadrosuna atanan Aydın, 1993 yılında “Kilise Hukukunun Doğuşu ve Gelişmesi” isimli teziyle yüksek lisansını tamamladı. Mayıs 1994’de Ondokuz Mayıs Üniversitesi tarafından doktorasını yapmak üzere İngiltere’ye gönderildi. Birmingham Üniversitesi Teoloji bölümüne bağlı Centre For The Study Islam and Christian-Muslim Relations adlı merkezde “Modern Western Christian Theological Understandings of Muslims Since the Second Vatican Council” isimli teziyle 1998’de doktorasını tamamladı. Nisan 1999’da OMÜ İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalında yardımcı doçent, 2003 yılında doçent ve 2009 yılında da profesör ünvanlarını aldı. 2008-2012 yılları arasında OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü ve 2012-2014 yılları arasında da rektör yardımcılığı görevlerinde bulundu. 2018 tarihinde Samsun Üniversitesine kurucu rektörü olarak atanan Aydın, Hıristiyanlık, dinler ve kültürlerarası ilişkiler, Müslüman-Hıristiyan ilişkileri, Dini Çoğulculuk ile İslam ve diğer dinler alanlarında ulusal ve uluslararası pek çok çalışması mevcuttur.

ŞİNASI GÜNDÜZ

Lisans eğitimini Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladı. 1985’te Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı. Yüksek lisansını Durham Üniversitesi School of Oriental Studies’te, doktorasını Manchester Üniversitesi Department of Middle Eastern Studies’te tamamladı. 1995’te Dinler Tarihi Doçenti oldu. 2003 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Dinler Tarihi Profesörü olarak göreve başladı. Ana Bilim Dalı Başkanlığı, Bölüm Başkanlığı, Senato üyeliği ve çeşitli kurul üyelikleri gibi idari hizmetlerde bulunan Gündüz, 2009-2013 yılları arasında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanlığı, 2013-2015 yılları arasında ise Uluslararası Balkan Üniversitesi Rektörlüğü görevlerini yaptı. 2012 yılından itibaren Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) asli üyesidir. Gnostik dinler, heterodoks akımlar, Sabîlik, Hıristiyanlık, küreselleşme ve din ilişkisi, karşılaştırmalı dinler ve dinlerarası ilişkiler gibi alanlarda ulusal ve uluslararası çalışmaları olan Gündüz’ün bazı eserleri çeşitli dillere çevrilmiştir.

*Bu eser,
Türkiye’de Dinler Tarihi biliminin gelişmesine
ciddi katkılar sunan duayen hocamız
Prof. Dr. Ekrem Sarıkçoğlu’na
armağandır.*

| İçindekiler

IX Ön Söz

1 Babam Ekrem Sarıkçioğlu
Melike Sarıkçioğlu kten

I

EKREM SARIKÇIOĞLU ve DİNLER TARİHİ

19 Dinler Tarihi Biliminin Duayeni Ekrem Sarıkçioğlu zerine
Şinasi Gündüz

27 Ekrem Sarıkçioğlu'nun Dinler Tarihi Bilimine Katkıları
Nasuh Günay

61 Dinleri Sınıflandırma Sorunu zerine Bir zmleme
Mahmut Aydın

II

İNANÇ, RİTÜEL ve KURUMSAL YAPI

81 Mecûsî Geleneğinde Yükseliş Motifi: Ardvîrâf rneği
Mehmet Alıcı

115 Yahudilikte Şehitlik Olgusu ve "Krallığın On Şehidi"
Yasin Meral

137 Teofani ve Apotheosis Arasında: Enoh Kitabı'nın
İnsanoğlu Figürü zerine Bir İnceleme
Bilal Patacı

163 Doğu Hıristiyanlığında Manastırlar: Kurumsal Yapı ve
Mezhebî İtikadın Oluşmasındaki Fonksiyonel Rollerini
Mehmet elik

203 Edessa/Urfa Hıristiyanlığının Apostolik Dayanağı: Tomasçı Gelenek
Şinasi Gündüz

III DİN, TARİH ve SOSYAL DEĞİŞİM

- 239 Sekülerizm Karşısında Hinduizm: Mahatma Gandhi Örneği
Ali İhsan Yitik
- 255 Tarihi ve Tarihi Şahsiyetleri Ötekinin Gözünden Okumak: Hindu ve Hıristiyan Din Adamları Nazarında Babür Hükümdarı Ekber Şah
Cemil Kutlutürk
- 269 Yahudi Kutsal Metni Çerçevesinde Antik İsrail Krallığı'nda Din-İktidar İlişkisi (Başlangıçtan Bölünmeye Kadar)
Mehmet Katar
- 291 Kudüs Latin Patriği Giuseppe Valerga'nın Ortadoğu'daki Hıristiyanlar Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme
Ahmet Türkan
- 321 On Beşinci Yüzyıl, Hıristiyanlık Karşısı İslam Reddiye Geleneğine Bir Katkı: *Tebynü'-Reşâd li-Ehli'l-Înâd* Adlı Eser Üzerine Bir Araştırma
Fuat Aydın

IV TABU, KÜLT ve EKSORSİZM

- 357 Hz. Âdem ve Yasak Ağaç Anlatısının Mimetik Yorumu ve Kur'an Yaklaşımı
Hakan Olgun
- 381 Bir Köken Miti Olarak Yakub'un Tanrı'yla Güreşi
Cengiz Batuk
- 403 Babil Eksorsizm Geleneğinde Kullanılan Büyülü Sözler ve Nesnelere
Halit Ahmet Çiftçi
- 417 Ortadoğu'da Uğurlu, Uğursuz Kabul Edilen Günler ve Günümüzde Kullanılan Havas Kitaplarına Yansımaları
Azize Uygun
- 443 ABD'de Küllere Karşı Duyulan Tepkiler ve Kült Karşısı Akımın Ortaya Çıkışı
Mustafa Bıyık
- 465 Dizin

Ön Söz

Türkiye’de dinler tarihi çalışmalarının önemli bir mesafe kat ettiği kuşkusuzdur. Yapılan bilimsel yayın ve diğer çalışmalarla başta içinde bulunduğumuz coğrafyadaki yaygın dini gelenekler olmak üzere dinler tarihinin neredeyse hemen her alanında yetişmiş yetkin bilim insanları dikkate alındığında dinler tarihi biliminde geline mesafe daha iyi anlaşılacaktır. Şüphesiz Türkiye’de dinler tarihinin akademik bir disiplin olarak gelişiminde birçok kişinin katkısı olmuştur. Ancak yaptığı ufuk açıcı çalışmalarıyla, alanın yöntemine ve amacına dair yönlendirmeleriyle ve yetiştirdiği öğrencileriyle Prof. Dr. Ekrem Sarıkçioğlu bu konuda özel bir yere sahiptir. Bu bağlamda o, dinler tarihi alanının duayenidir.

Ekrem Sarıkçioğlu’na ithafen hazırlanan *Din, İnanç ve Ritüel* başlıklı elinizdeki eser, Sarıkçioğlu hocanın akademik kişiliğine ve çalışmalarına dair bazı değerlendirme yazılarıyla birlikte çeşitli kült ve ritüellerden, dinin kurumsal yapısına, tarihine ve mitolojik anlatılarına kadar birbirinden farklı konuları ele almakta, bu bağlamda dinler tarihi araştırmacısına hem ele aldığı konuya dair bilimsel bir değerlendirme sunmakta hem de farklı gelenekler arasında karşılaştırma yapabilme imkânı sağlamaktadır. Bu şekilde eser, Türkiye’nin önde gelen birçok dinler tarihçisinin uzmanlık alanlarındaki çalışmalarını bir araya getirerek oluşturulmuştur.

Eserde, Melike Sarıkçioğlu Ökten, “Babam Ekrem Sarıkçioğlu” başlıklı giriş yazısında bir aile bireyi olarak Sarıkçioğlu’nun hayatına, kişiliğine, akademik yaşamında geçirdiği önemli tecrübe ve anılara dair önemli veriler sunmakta; Hoca’nın alandaki başarısının arka planında yer alan dikkat çekici hususların altını çizmektedir.

“Ekrem Sarıkçioğlu ve Dinler Tarihi” başlıklı birinci bölümde üç makale yer almaktadır. “Dinler Tarihi Biliminin Duayeni Ekrem Sarıkçioğlu Üzerine” başlıklı makalesinde Şinasi Gündüz, Sarıkçioğlu hocanın yöntem, amaç ve akademik yetkinlik bağlamında alana dair üzerinde durduğu hususlara dikkat çekmekte ve Hoca’nın alandaki duayen kimliğine vurgu yapmaktadır. Nasuh Günay, “Ekrem Sarıkçioğlu’nun Dinler Tarihi Bilimine Katkıları” başlıklı çalışmasında Hoca’nın dinler tarihi alanındaki eserleri ve yayınları hakkında bilgi vererek akademik kişiliğini ve çalışmalarını tanıtmaktadır. “Dinleri Sınıflandırma Sorunu Üzerine Bir Çözümleme” başlıklı makalesinde Mahmut Aydın ise din tasnifine dair yapılan

çeşitli perspektifleri ele almakta ve bunları Kur'an'ın din tasnifi bağlamında değerlendirmektedir.

“İnanç, Ritüel ve Kurumsal Yapı” başlıklı ikinci bölümde beş makale bulunmaktadır. Bunlardan “Mecûsî Geleneğinde Yükseliş Motifi: Ardāvîrâf Örneği” başlıklı makalesinde Mehmet Alıcı, Mecûsîliğin yükseliş motiflerinden biri olan Ardāvîrâf'ın öte dünya seyahatini konu edinmektedir. “Yahudilikte Şehitlik Olgusu ve ‘Krallığın On Şehidi’” başlıklı makalesiyle Yasin Meral, “On şehit” anlatısı üzerinden Yahudi geleneğindeki şehitlik olgusunu incelemektedir. Bilal Patacı ise “Teofani ve Apotheosis Arasında: Enoh Kitabı'nın İnsanoğlu Figürü Üzerine Bir İnceleme” başlıklı makalesinde İnsanoğlu ve Enoh özdeşliğine imkân sağlayan Yahudilik öncesinde metinsel bir etkileşim zemininin var olduğuna dikkat çekmektedir. “Doğu Hristiyanlığında Manastırlar: Kurumsal Yapı ve Mezhebî İtikadın Oluşmasındaki Fonksiyonel Roller” başlıklı çalışmasıyla Mehmet Çelik, manastırların fonksiyonları üzerinde durmakta; Şinasi Gündüz ise “Edessa/Urfa Hristiyanlığının Apostolik Dayanağı: Tomasçı Gelenek” başlıklı makalesiyle Urfa Hristiyanlığının kendisini dayandırdığı Havari Tomas geleneğini ve bu geleneğin Urfa Hristiyan kültüründe yaşatılan izlerini tartışmaktadır.

“Din, Tarih ve Sosyal Değişim” başlıklı üçüncü bölümde yine beş makale yer almaktadır. Ali İhsan Yitik “Sekülerizm Karşısında Hinduizm: Mahatma Gandhi Örneği” başlıklı çalışmasıyla Mahatma Gandhi üzerinden geleneksel Hindu değerleriyle sekülerizm arasındaki çatışma ortamını tahlil etmektedir. Cemil Kutlutürk, “Tarihi ve Tarihi Şahsiyetleri Ötekinin Gözünden Okumak: Hindu ve Hristiyan Din Adamları Nazarında Babür Hükümdarı Ekber Şah” başlıklı çalışmada dini tercihi ve kültürel yaşantısına bakmaksızın Ekber Şah'ın bütün tebaasını kucaklama çabasına, diğer inanç ve gelenekleri öğrenme hususundaki entelektüel merakına ve ehliyete önem vererek yetkin isimlere sahip çıkma gayretine dikkat çekmektedir. Mehmet Katar, “Yahudi Kutsal Metni Çerçevesinde Antik İsrail Krallığı'nda Din-İktidar İlişkisi (Başlangıçtan Bölünmeye Kadar)” başlıklı makalesinde dini otorite ile siyasi otoritenin büyük oranda iç içe bir görüntü sergilediği eski İsrail toplumunda krallık kurumuyla dini otorite arasında yetki paylaşımı konusunda yaşanan sorunlar ve bundan kaynaklı kavgalar üzerinde durmaktadır. “Kudüs Latin Patriği Giuseppe Valerga'nın Ortadoğu'daki Hristiyanlar Üzerindeki Etkisine Dair Bir Değerlendirme” başlıklı makalesinde Ahmet Türkan, ağırlıklı olarak arşiv belgelerinden hareketle Valerga'nın Kudüs ve Ortadoğu'daki kilise yönetim anlayışını diğer kiliselerle karşılaştırarak bir değerlendirme yapmaktadır. Fuat Aydın ise bu bölümde yer alan “On Beşinci Yüzyıl, Hristiyanlık Karşısı İslam Reddiye Geleneğine Bir Katkı: *Tebynü'-Reşâd li-Ehli'l-Înâd* Adlı

Eser Üzerine Bir Araştırma” başlıklı makalesinde Hıristiyan kökenli bir mühtedi tarafından, Arapça kaleme alınmış bir metnin incelemesini yapmaktadır.

Son olarak “Tabu, Kült ve Eksorsizm” başlıklı dördüncü bölümde de beş makale yer almaktadır. Hakan Olgun, “Hz. Âdem ve Yasak Ağaç Anlatısının Mimetik Yorumu ve Kur’an Yaklaşımı” başlıklı çalışmasında mimesis teorisini ve bu teorinin “asli günah” dogması bağlamında Hıristiyan teolojiye uyarlanışını ele aldıktan sonra Kur’an’daki Hz. Âdem kıssası ile bir karşılaştırma yapmaktadır. “Bir Köken Miti Olarak Yakub’un Tanrı’yla Güreşi” başlıklı makalesinde Cengiz Batuk, Yahudi kutsal metninde İsrail adı verilen ulusun tarih sahnesine çıkışına dair önemli bir kurucu mitos olan Yakub’un Tanrı’yla güreşine dair anlatıyı ele alıp tahlil etmektedir. Halil Ahmet Çiftçi, “Babil Eksorsizm Geleneğinde Kullanılan Büyülü Sözler ve Nesnelere” başlıklı makalesinde, Babil eksorsizminde çeşitli büyü sözlerle ve ilahilerle tanrılara yakarıp onları onurlandırmak ve insanlara rahatsızlık veren kötücül varlıklara karşı tanrıların veya iyi ruhların yardımını istemek tarzı uygulamalardan örnekler vermektedir. “Ortadoğu’da Uğurlu, Uğursuz Kabul Edilen Günler ve Günümüzde Kullanılan Havas Kitaplarına Yansımaları” başlıklı makalesiyle Azize Uygun, Ortadoğu geleneklerinde uğurlu ve uğursuz günlere dair yaklaşımlar üzerinde durmaktadır. Son olarak Mustafa Bıyık ise “ABD’de Kültlere Karşı Duyulan Tepkiler ve Kült Karşıtı Akımın Ortaya Çıkışı” başlıklı çalışmasında Yeni Dini Hareketlere karşı ABD’de gelişen ve daha sonra dünya genelinde benzeri akımların ortaya çıkmasına neden olan Kült Karşıtı Hareketleri ele almaktadır.

Din, dinin kurumsal yapısı, kült ve ritüel konularında önemli birçok araştırmayı bir araya getiren bu çalışmanın Türkiye’de dinler tarihi çalışmalarına önemli bir katkı sağlayacağını ve ele aldığı konulara dair yapılacak ileri çalışmalar için bir temel oluşturacağını umuyoruz.

Mahmut Aydın & Şinasi Gündüz

Aralık 2022